

Alp Kayserilioğlu

Turkiet: Adjö Erdoğan?

NLR Sidecar 23/1 2023 och Links International Journal of Socialist Renewal, 28/1 2023

Sedan 2019 har Turkiets ekonomiska politik präglats av Erdoğans upprepade u-svängar. Till att börja med antog hans regim ett program baserat på låga räntor och kreditexpansion, som bröt med nyliberal ortodoxi i syfte att vinna politiskt stöd bland små- och medelstora företag (SMF). Det ledde till devalvering av liran, hög inflation och ökade underskott och utlandsskuld på grund av Turkiets höga importberoende. I ett försök att motverka den utvecklingen övergick regeringen till ett traditionellt nyliberalt program: höga räntor för att locka till sig utländskt kapital och stabilisera liran tillsammans med kreditåstramning för att bekämpa inflationen och skuldsättningen. Men eftersom sådana åtgärder stör AKP:s väljarbas har partiet regelbundet återgått till en mer oortodox hållning – en fram-och-tillbaka politik, som Umit Akcay tidigare analyserat i dessa spalter.

Så länge Turkiets ekonomi var integrerad i den transatlantiska nyliberala ordningen verkade det inte finnas något alternativ till Erdoğans sicksackande. Det strategiska behovet av att hålla SMF:s flytande via en expansiv ekonomisk politik stred mot landets position på världsmarknaden. På sistone tycks emellertid svängningarna ha ersatts av en tydligare uppslutning bakom ekonomiskt oortodoxa åtgärder. Sedan våren 2021 har den turkiska centralbanken sänkt räntan så till den grad att den nu hamnat en bra bit in på negativt territorium (och närmast sig minus 80 procent som lägst). Vanliga besparingar i lira, som huvuddelen av befolkningen förfogar över, ger nu enorma förluster. Samtidigt har handels- och konsumentkrediter ökat i stor omfattning.

Som väntat gjorde de åtgärderna det möjligt för Turkiet att uppnå hög tillväxt 2021 – men till priset av en omfattande nedskrivning av liran och skyhögt inflation. Den höga tillväxten dolde en massiv tillbakagång för befolkningsmajoritetens levnadsstandard, där inkomsterna inte kunde hålla jämna steg med inflationen trots kompensation i form av höjd minimilön, priskontroll och skattesänkningar. Denna dynamik ledde till ett ekonomiskt dödläge i slutet av 2021 då näringslivet inte förmådde göra sunda priskalkyler och gjorde förluster på ekonomiska avtal som tecknats i utländsk valuta. En fullskalig ekonomisk katastrof kunde precis undvikas genom att Erdoğan den 20 december 2021 tillkännagav vad som i grunden var en statlig garanti för tillgångar knutna till utländsk valuta.

Strax därpå införde centralbanken den s k ”liraiserings-strategin”, som egentligen handlade om kontrollmekanismer av valutamarknaden, begränsning av lånemöjligheter hos centralbanken för företag med hög andel utlandsaffärer, stopp för användning av utländska valutakurser i inhemska transaktioner och incitament för bankerna att övergå till konton i turkisk valuta. Syftet var att öka den privata sektorns behov av turkisk valuta och hålla devalveringen stången. Men i och med att det inte skedde några djupare strukturella förändringar av Turkiets ekonomi återfick man alla baksidorna av denna oortodoxa lösning – devalvering, hög inflation, stora löpande underskott. Men den här gången åtföljdes de också av höjda räntor och ökad skuldsättning.

Detta ledde till en ännu mer obehaglig politisk paradox. Under 2022 började Turkiet experimentera med en rad ”makro-försiktiga åtgärder” för att minska krisen, som de facto kapitalkontroll – ekonomisk bestraffning för banker som gav lån till högre ränta än 30 procent – och stöd för lån i turkisk lira till låga priser till den privata sektorn. När devalveringen sjönk till följd av ”liraiserings-politiken” förblev inflationen högre än devalveringstakten på grund av den fördröjning av inflationen som devalveringen innebar och det inflationstryck som kom från världsekonomin. Detta i sin tur ledde till att den turkiska liras värde steg.

Med andra ord ledde Erdoğan's åtgärder till raka motsatsen till vad som avsetts. I stället för att minska priset på exportprodukter ledde det till en höjning. Lägre ränta ledde också till en omfattande minskning av utlåningen från privatbanker, som såg vinstmarginalerna krympa och gjorde allt för att avvärja effekterna av regeringens politik. Detta motverkades bara av ytterligare en ökning av den offentliga utlåningen på hösten 2022.

Turkiets ekonomi fortsätter därmed att stå inför två obehagliga alternativ. AKP är ovilligt att införa nyliberala åtgärder men också oförmöget att lägga fram ett trovärdigt alternativ. Regeringens hegemoniska kris blir alltmer uppenbar genom att president- och parlamentsval stundar, senast till sommaren. I denna situation har tre skilda färdplaner avtecknat sig: en blandning av improviserad ekonomisk politik och auktoritär satsning, vilket regeringen tycks föredra; en fullskalig nyliberal inriktning, vilket delar av kapitalet och de främsta oppositionspartierna föredrar; eller ett program med folkligt-demokratiska reformer, som vänstern är för.

Inbyggd i Erdoğan's nya politik fanns en strategi av ”import-substitution-industrialisering”, där höga importkostnader i förening med låga kostnader för investeringsfinansiering och de fördelar devalvering och låga räntor innebar, skulle gynna industriinvesteringar – och förse Turkiet med en utväg ur det överdrivna beroendet av världsmarknaden. Men det var aldrig särskilt sannolikt att det målet skulle bli uppnått, eftersom en framgång var beroende av en av staten ledd planering och/eller investeringsstrategi, som alltid saknades fullständigt. Det vore därför mer korrekt att karakterisera Turkiets ortodoxa vändning på sistone som ytterligare ett försök till krishantering snarare än någon övergång till en ny form av ackumulering. Syftet var att skydda stora delar av befolkningen, i synnerhet de som arbetar i SMF från effekterna av ekonomins fria fall – och köpa AKP tid i väntan på nästa allmänna val.

En återgång till en ortodox nyliberal ekonomisk politik skulle medföra betydligt högre politiska kostnader än ett försök att mildra effekterna av krisen för SMF:s och inhemsk konsumtionen genom att bara försöka ta sig igenom det hela. AKP:s nuvarande politiska strategi handlar om att framställa sig som enda livlinan för kämpande småföretag samtidigt som man ökar repressionen mot potentiella hot mot den egna hegemonin. Men den metoden är inte idiotsäker. Till exempel kan högproducerande SMF:s som känner att de kan stå emot trycket från en ortodox penningpolitik välja att liera sig med kapitalister, som är för att stärka Turkiets roll i den globala ekonomin. Och faktum är att de delar av kapitalet som står AKP närmast – i huvudsak exportinriktade och mindre importberoende – redan börjat kritisera regeringen för sin falska devalvering av valutan.

Hittills har det inte funnits några tecken på någon avgörande brytning mellan delar av kapitalet och Erdoğan's regim; de flesta sektorerna kammar fortfarande hem höga vinster (bankerna har upplevt en femfaldig ökning) delvis tack vara den nedpressning av lönerna som inflationen har lett till. Men landets främsta näringslivsorganisation, Turkiska industri- och näringslivsförbundet (TÜSAID) blir alltmer högljudd i sina krav på en återgång till nyliberal politik med målet att stärka Turkiets roll i de internationella tillverkningskedjorna. Man förordar också att AKP:s auktoritära politik ska överges till förmån för utökade medborgerliga rättigheter och konstitutionella motvikt för att råda bot på vad man ser som det rådande systemets samhällsligt destabiliserande effekter.

AKP:s mål har alltmer skilt sig från storkapitalets och kampen mellan regimen och dess politiska rivaler har därmed tillspetsats. Opinionsmätningarna tyder på att stämningarna bland befolkningen har börjat vända sig mot det styrande partiet och dess seger i det kommande valet långt ifrån garanterad. Det har fått oppositionsblocket, under ledning av Republikanska folkpartiet (CHP) att gå till offensiv. För det mesta har det inneburit försök att övertrumfa Erdoğan och hans bundsförvanter i turkisk nationalism och chauvinism. Om oppositionen skulle komma till makten har man lovat hårdare åtgärder mot och hemsändande av syriska

flyktingar tillsammans med fullskaligt krig mot PKK. Oppositionens eventuella ekonomi-minister Ali Barbacan har lovat att olagligförklara strejker. Och blocket motsätter sig bestämt alla former av folklig mobilisering. Som CHP:s ledare Kemal Kiliçddaroglu framhöll: ”Aktiv opposition är en sak, att gå ut på gatorna något annat ... Vi önskar en enda sak, att vårt folk ska hålla sig så lugnt som möjligt, i varje fall tills val kan hållas.”

Oppositionens mål är en återgång till en nyliberal politik i större skala, utan dess nuvarande struktur med stark presidentmakt men ändå behålla en del av de auktoritära och nationalistiska ideologiska inslag, som har förknippats med AKP och dess föregångare, samtidigt som man fortsätter att hålla tillbaka och avpolitiserat befolkningen. Det kommer att vara priset för eventuella mindre reformer i demokratisk riktning.

Kan en sådan vision, hur föga inspirerande den än kan förefalla, räcka för att få väljarna att sparka ut den sittande makthavaren? Opinionsmätningarna antyder att missnöjet med regeringen är omfattande, men också att det finns skepsis mot oppositionen. Trots en rad felsteg har Erdoğan varit skicklig på att slå vakt om relationen mellan sitt parti och dess väljarbas, vilket, tillsammans med hans kortsiktiga populistiska program i omfördelning (bl a subventioner till hushållens räkningar, nya löneökningar, socialt bostadsbyggande och statsledda kreditprogram till små- och medelstora företag) kan räcka för att hålla honom kvar vid makten. Enligt de senaste opinionsmätningarna har tillkännagivandet av sådana åtgärder lett till en förbättring av siffrorna för AKP.

Oavsett vem som vinner valet finns det också ett annat alternativ för Turkiet en auktoritär konsolidering och återgång till nyliberalism. Det består av nya alternativ som Arbets- och frihetsalliansen (*Ernek ve Özgürlük Ittifaki*), en koalition av prokurdiska och vänsterpartier vars mål är att samla denna opposition. För dem är den enda vägen ut ur den nationella krisen en konsekvent, demokratisk ekonomisk strategi, som i grunden byter ut den turkiska modellen mot en som gynnar de folkliga klasserna tillsammans med långtgående politiska reformer. Deras försök till organisering sker i en uppförsbacke och i ett alltmer repressivt klimat, men om det inte görs kommer utsikterna till demokratisering av Turkiet att helt försvinna.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Leo Trotskij: [Den turkiska revolutionen 1908](#)

Tariq Ali: [Lågor av motstånd och förhoppningar i Turkiet](#) (2013)

Uraz Aydin: [AKP, kurderna och belägringen av Kobane](#) (2015)

Güney Işıkara, Alp Kayserilioğlu: [Missnöjet pyr i Erdoğan's Turkiet](#) (2019)

[Vänsterpress om Turkiets angrepp mot kurderna i Syrien – oktober 2019.](#)

[Turkiets attack på kurderna I nordöstra Syrien – slutet av oktober 2019](#) (artikelsamling)

[Turkiet och kurderna i Syrien – december 2019](#) (artikelsamling)